

Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου: «Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα: Συνεργασία, Προκλήσεις, Δυσκολίες και Προοπτικές»

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2024)

Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου: «Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα: Συνεργασία, Προκλήσεις, Δυσκολίες και Προοπτικές»

2^ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο

“Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα:
Συνεργασία, Προκλήσεις,
Δυσκολίες και Προοπτικές”

Πρακτικά Συνεδρίου

29-30 Νοεμβρίου 2024
Κέντρο Διάδοσης Ερευνητικών Αποτελεσμάτων
του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Διοργάνωση

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Ανατολικής Θεσσαλονίκης

Υπό την αιγίδα
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Σε συνεργασία με

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής
Τμήμα Ψυχολογίας, Π.Τ.Δ.Ε., Τ.Ε.Φ.Α.Α.
Εργαστήριο Ψυχολογίας και Εκπαίδευσης
του Παιδιού - ΨΥΧΗ (Τ.Ε.Π.Α.Ε.)
Περιφερειακή Δίπλη Α/θμιας & Β/θμιας
Εκπαίδευσης Κεντρικής Μακεδονίας



ISBN: 978-618-82743-3-4

Η αίσθηση της σχολικής κοινότητας: Θεωρητική
και εμπειρική παρουσίαση της έννοιας

Κωνσταντίνος Βαγιάτης, Αναστασία Ζήση

doi: [10.12681/pansynschool.7488](https://doi.org/10.12681/pansynschool.7488)

Η αίσθηση της σχολικής κοινότητας: Θεωρητική και εμπειρική παρουσίαση της έννοιας

Βαγιάτης Κωνσταντίνος

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
socd21009@soc.aegean.gr

Ζήση Αναστασία

Καθηγήτρια Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
a.zissi@aegean.gr

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η θεωρητική και εμπειρική παρουσίαση, μέσω σχολιασμένης βιβλιογραφίας, της έννοιας της αίσθησης της σχολικής κοινότητας. Η αίσθηση της κοινότητας περιγράφει τις συναισθηματικές πτυχές των φυσικών και κοινωνικών πλαισίων που ικανοποιούν την οικουμενική ανθρώπινη ανάγκη του ανήκειν και έχει συνδεθεί με μια σειρά σημαντικών επιτευγμάτων για την ευημερία των ατόμων. Το μοντέλο των McMillan&Chavis (1986) αποτελεί τη βασική θεωρητική προσέγγιση σχετικά με την αίσθηση της κοινότητας. Καθώς η σχολική ζωή αποτελεί μια βασική πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης, οι μαθητές και οι μαθήτριες δύνανται να αναπτύξουν την αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό περιβάλλον. Μια σειρά συγχρονικών και διαχρονικών μελετών έχουν αναδείξει τη σημαντική σχέση μεταξύ της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο και διαφόρων πτυχών της ψυχοκοινωνικής ευημερίας καθώς και της σχολικής επίδοσης μαθητών και μαθητριών. Η υιοθέτηση στρατηγικών που αποσκοπούν στην προώθηση της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο κρίνεται απαραίτητη καθώς μπορεί να συμβάλλει στην δημιουργία ενός υποστηρικτικού και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος που προάγει ένα ευρύ φάσμα θετικών αποτελεσμάτων.

Λέξεις κλειδιά: Αίσθηση της κοινότητας, σχολικό περιβάλλον, μαθήτριες/ες, ευημερία

1. Εισαγωγή

Η κοινότητα αποτελεί μια σύνθετη έννοια και συνδέεται τόσο με τις αντικειμενικές πτυχές του φυσικού περιβάλλοντος όσο και με τις υποκειμενικές πτυχές της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Hombrados-Mendietaetal., 2009). Η κοινότητα νοείται ως ένα δυναμικό σύνολο δομικών στοιχείων, όπως τα άτομα και το φυσικό περιβάλλον, και λειτουργικών στοιχείων, όπως διεργασιών αλληλεπίδρασης των μελών, που είναι αλληλοσυνδεόμενα μεταξύ τους (Garciaetal., 1999; Wiesenfeld, 1996).

Στην κοινωνική και ψυχολογική θεωρία, η έννοια της κοινότητας προσεγγίζεται ως βιωμένη εμπειρία, ψυχική και συναισθηματική, που εκπληρώνει τη θεμελιώδη και οικουμενική ανθρώπινη ανάγκη του συνανήκειν μέσα από τύπους και ποιότητες δεσμών που παρέχουν συναισθηματική ασφάλεια, προστασία, οικειότητα και ψυχική εγγύτητα (Ζήση, 2022). Οι σχέσεις και οι δεσμοί μεταξύ των μελών εκφράζονται σε μεγάλο βαθμό από την αίσθηση της κοινότητας (Sarason, 1974).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του εννοιολογικού και θεωρητικού πλαισίου που αφορά την έννοια της αίσθησης της κοινότητας, εστιάζοντας

στην ανάλυση της αίσθησης της σχολικής κοινότητας και της σχέσης της με την ψυχοκοινωνική ευημερία των μαθητών και μαθητριών.

2. Εννοιολογικό και Θεωρητικό Πλαίσιο της Αίσθησης της Κοινότητας

Η αίσθηση της κοινότητας βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στο έργο του κοινωνιολόγου Ferdinand Tönnies (1887), ο οποίος διερεύνησε από την μια, τις βαθιές αλλαγές στις κοινωνικές δομές που οδηγούν στην πιθανή απώλεια της υποστηρικτικής αλληλεξάρτησης, της αμοιβαίας ευθύνης και των κοινών στόχων της ζωής ενός χωριού ή μιας μικρής πόλης (Gemeinschaft), όπου ενυπάρχουν ισχυροί συγγενικοί και φιλικό δεσμοί, και από την άλλη, τον έντονα διαφοροποιημένο και ατομικιστικό χαρακτήρα των δομών μεγαλύτερης κλίμακας, όπως μια μεγάλη και απρόσωπη πόλη (Gesellschaft).

Η απαρχή της αίσθησης της κοινότητας, όμως, ως επιστημονική έννοια εδράζεται στο θεμελιώδες έργο του ψυχολόγου Seymour Sarason (1974), ο οποίος θεώρησε πως αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση των πιεστικών προβλημάτων της κοινωνίας και της σκοτεινής πλευράς του ατομικισμού, που εκδηλώνεται με την αποξένωση, τον εγωισμό και την απόγνωση. Σύμφωνα με τον ίδιο, η αίσθηση της κοινότητας νοηματοδοτείται «ως η αίσθηση ότι κάποιος αποτελεί μέρος ενός άμεσα διαθέσιμου αμοιβαίου και υποστηρικτικού δικτύου σχέσεων στο οποίο μπορεί να βασιστεί» (Sarason, 1974: 1). Βασικά χαρακτηριστικά της αίσθησης της κοινότητας είναι «η αντίληψη της ομοιότητας με τους άλλους, η αναγνωρισμένη αλληλεξάρτηση με τους άλλους, η επιθυμία να διατηρηθεί αυτή η αλληλεξάρτηση δίνοντας στους άλλους ή κάνοντας για τους άλλους αυτό που περιμένει κανείς, το αίσθημα ότι αποτελεί μέρος μια ευρύτερης αξιόπιστης και σταθερής δομής». (Sarason, 1974: 174).

2.1 Το θεωρητικό μοντέλο των McMillan & Chavis

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70, πολλοί ερευνητές προσπάθησαν να ορίσουν και να εξετάσουν διάφορες πτυχές της αίσθησης της κοινότητας (Ahlbrant & Cunningham, 1979. Bachrach & Zatura, 1985. Doolittle & McDonald, 1978; Glynn, 1981; Riger & Lavrakas, 1981). Το 1986 οι McMillan & Chavis, συνθέτοντας διαφορετικές θεωρίες και ερευνητικά δεδομένα από το πεδίο της κοινωνικής ψυχολογίας, συμπεριλαμβανομένων της δυναμικής και της συνοχής των ομάδων, της εξουσίας, της συμμόρφωσης, της κοινωνικής επάρκειας, καθώς και άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως η κοινωνιολογία και η ανθρωπολογία, διατύπωσαν τον πιο συχνά αναφερόμενο και αποδεκτό ορισμό για την αίσθηση της κοινότητας μέχρι σήμερα (Hyde & Chavis, 2007). Σύμφωνα με αυτούς, «Η αίσθηση της κοινότητας είναι η αίσθηση του ανήκειν των μελών, η αίσθηση ότι τα μέλη έχουν σημασία το ένα για το άλλο και για την ομάδα καθώς και η κοινή πίστη ότι οι ανάγκες των μελών θα ικανοποιηθούν μέσω της δέσμευσης τους να είναι μαζί» (McMillan & Chavis, 1986: 294).

Το θεωρητικό μοντέλο των McMillan & Chavis (1986) για την αίσθηση της κοινότητας αποτελείται από τέσσερις διαστάσεις, την ιδιότητα του μέλους, την επιρροή, την ένταξη και ικανοποίηση των αναγκών και την συναισθηματική σύνδεση. Μεταγενέστερα, τα τέσσερα στοιχεία της αίσθησης της κοινότητας επαναπροσδιορίστηκαν ως πνεύμα, εμπιστοσύνη, συνδιαλλαγή και τέχνη (McMillan, 1996).

Η ιδιότητα του μέλους αναφέρεται στο αίσθημα του ανήκειν και εμπιστοσύνης που έχει το άτομο ως μέλος μιας ορισμένης κοινωνικής ομάδας καθώς και στην διάσταση της αποδοχής που προωθεί το ανήκειν (McMillan & Chavis; 1986; McMillan, 1996). Αποτελείται από πέντε χαρακτηριστικά, τα όρια, την συναισθηματική ασφάλεια, το αίσθημα ανήκειν και ταύτισης, την προσωπική επένδυση και ένα κοινό σύστημα συμβόλων, τα οποία συμβάλλουν στην αίσθηση του ποιος είναι μέλος της κοινότητας και ποιος όχι (McMillan & Chavis, 1986).

Η επιρροή αποτελεί μια αμφίδρομη έννοια που περιλαμβάνει την επίδραση ενός μέλους στις αποφάσεις και τις ενέργειες της κοινότητας καθώς και στην ταυτόχρονη επίδραση που

ασκεί η κοινότητα σε κάθε μέλος (McMillan&Chavis, 1986). Χωρίς τη συνιστώσα της επιρροής, τα μέλη της κοινότητας θα ήταν λιγότερο διατεθειμένα να συμμετέχουν σε δραστηριότητες καθώς τα μέλη έλκονται περισσότερο από μια κοινότητα στην οποία αισθάνονται ότι έχουν επιρροή. Από την άλλη πλευρά, η επιρροή της κοινότητας στα μέλη της είναι απαραίτητη για τη συνοχή της. Οι κοινές ανάγκες των μελών είναι αυτές που οδηγούν σε εναρμόνιση τους με την κοινότητα και συμβάλλει στη συνοχή της.

Η ένταξη και ικανοποίηση των αναγκών εκφράζει τη δυναμική μεταξύ του ατόμου και της κοινότητας που είναι επωφελής και για τους δύο (Hyde&Chavis, 2007). Αναφέρεται στην ανταμοιβή των μελών που αποτελεί πρωταρχική λειτουργία μιας ισχυρής κοινότητας που συμβάλλει στη διατήρηση της συνοχής της. Οι επιβραβεύσεις που συνιστούν αποτελεσματικούς ενισχυτικούς παράγοντες της κοινότητας εκφράζονται μέσα από την κοινωνική θέση του ατόμου, την επιτυχία της κοινότητας και τις ικανότητες των μελών.

Ο κοινός συναισθηματικός δεσμός πηγάζει σε μεγάλο βαθμό από το κοινό βίωμα σημαντικών γεγονότων των μελών (McMillan&Chavis, 1986) είτε μέσω της άμεσης συμμετοχής τους είτε διά της έμμεσης ταύτισης με αυτά (Hyde&Chavis, 2007). Σημαντικά στοιχεία που σχετίζονται με την ανάπτυξη ισχυρών συναισθηματικών δεσμών είναι η συχνότητα της επικοινωνίας καθώς όσο περισσότερο αλληλεπιδρούν τα άτομα, τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες να έρθουν πιο κοντά.

Μέχρι σήμερα το μοντέλο των McMillan&Chavis (1996) αποτελεί τη βασική θεωρητική προσέγγιση για τις περισσότερες μελέτες σχετικά με την αίσθηση της κοινότητας (Mannarinietal., 2006;Talòetal., 2014). Η θεωρία των McMillan&Chavis (1986) δεν προσδιορίζει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εξέτασης της αίσθησης της κοινότητας. Ωστόσο, διάφοροι ερευνητές υιοθετώντας τη θεωρητική προσέγγιση τους έχουν εξετάσει την έννοια σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια, όπως στη γειτονιά (Obstetal., 2002), στο χώρο εργασίας (Chirpeur&Pretty, 1999), σε εικονικές κοινότητες (Tonterietal., 2001), σε κοινοτικούς οργανισμούς (Hugheyetal., 1999), σε πόλεις (Prezzaetal., 2001), σε προγράμματα απεξάρτησης (Hermanetal., 2005) και σε πανεπιστημιακά ιδρύματα (Obst&White, 2004). Επιπρόσθετα, η αίσθηση της κοινότητας έχει διερευνηθεί και σε διαφορετικές ομάδες ατόμων, όπως σε μετανάστες (Hombrados-Mendietaetal., 2009), σε ηλικιωμένους (Sumetal., 2009), σε άτομα με ψυχικά προβλήματα (Townley&Kloos, 2009), σε μονογονεϊκές οικογένειες (Brodsky, 1996) καθώς και σε παιδιά και εφήβους (Pratiatal., 2018). Η αίσθηση της κοινότητας αποτελεί μια έννοια που σχετίζεται τόσο με τις κοινότητες εδάφους όσο και με τις κοινότητες σχέσεων (Vienoetal., 2005).

3. Η Αίσθηση της Σχολικής Κοινότητας

Η σχολική ζωή αποτελεί μια βασική πτυχή της ανθρώπινης ύπαρξης (Pratiatal., 2018). Το σχολείο αποτελεί μια υπό-κοινότητα που συνυπάρχει στην κοινότητα του τόπου διαμονής όπου τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν την αίσθηση της κοινότητας (Prati&Cicognani, 2019). Η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο αναφέρεται στο αίσθημα ανήκειν σε αυτό ως κοινότητα, στην αντίληψη της συναισθηματικής σύνδεσης και των δεσμών με άλλους μαθητές καθώς και στο αίσθημα ότι οι προσωπικές ανάγκες ικανοποιούνται μέσω της ένταξης στο σχολικό πλαίσιο (Pratiatal., 2017).

Κατά την παιδική ηλικία, τα παιδιά δεν αλληλεπιδρούν άμεσα με το εξω-σύστημα της γειτονιάς. Αντίθετα, αλληλεπιδρούν άμεσα με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του σχολείου, το οποίο αποτελεί ένα μικροσύστημα. Κατά την περίοδο της εφηβείας, όμως, η επαφή γίνεται ολοένα και αμεσότερη με το πλαίσιο της γειτονιάς (Bateman, 2002; Prati&Cicognani, 2019). Οι έφηβοι μπορούν να δημιουργήσουν σημαντικές σχέσεις σε ένα πλαίσιο, όπως οι φίλιες στο σχολείο, οι οποίες συμβάλλουν στην αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο και οι ίδιες σχέσεις μπορούν να έχουν δευτερογενή αποτελέσματα σε άλλα πλαίσια, μέσω της ανταλλαγής εμπειριών στη γειτονιά με τους συμμαθητές/ριες από το σχολείο που είναι φίλοι/ες (Prati&Cicognani, 2019).

Σύμφωνα με τον Bateman (2002), η αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση της κοινότητας σε ευρύτερες κοινότητες στις οποίες ανήκουν οι μαθητές και οι μαθήτριες. Πιο συγκεκριμένα, η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο σχετίζεται με δεσμούς σε πολλαπλές κοινότητες εκτός αυτού και με ευκαιρίες για τους μαθητές να συμμετέχουν σε δράσεις και εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στον τόπο κατοικίας. Επιπρόσθετα, η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο συνδέεται με την συμμετοχή σε ποικίλες εξωσχολικές ομάδες, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στους μαθητές να δημιουργήσουν δεσμούς με την κοινότητα. Το σχολείο ως κοινότητα παρέχει ένα πλαίσιο που εξασφαλίζει την δια ζώσης επαφή με άλλα άτομα. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις μπορούν να συνεχιστούν και μετά το σχολείο στη γειτονιά. Με αυτό τον τρόπο ένα σχολικό περιβάλλον που μπορεί να οικοδομήσει την αίσθηση της κοινότητας έχει τη δυνατότητα να προάγει την αίσθηση της κοινότητας και στο τόπο διαμονής των μαθητών (Prati&Cicognani, 2019).

3.1. Αίσθηση της σχολικής κοινότητας και ψυχοκοινωνική ευημερία μαθητών/τριών

Η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο και έχει συνδεθεί με ένα ευρύ φάσμα θετικών αποτελεσμάτων για τους μαθητές (Prati&Cicognani, 2021). Οι μαθητές αισθάνονται ότι τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας τους σέβονται, τους εκτιμούν και τους νοιάζονται και ότι συνεισφέρουν έμπρακτα στα σχέδια και στις δραστηριότητες της ομάδας. Όταν ικανοποιούνται οι εγγενείς ανάγκες των μαθητών, συνδέονται με τους στόχους και τις αξίες της ομάδας. Τα αισθήματα αποδοχής και υποστήριξης, σε συνδυασμό με το αίσθημα πως και οι ίδιοι συνεισφέρουν στην ομάδα, συμβάλλουν στη γέννηση και διατήρηση συναισθημάτων ταύτισης και δέσμευσης με την ομάδα και αποδοχής των στόχων και των αξιών της (Battistichetal., 1995).

Η ψυχοκοινωνική ευημερία των μαθητών σχετίζεται σημαντικά με την αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο καθώς τους προσφέρει συναισθηματική ασφάλεια, αίσθηση ταυτότητας, θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και ενισχύει τους τρόπους διαχείρισης καταστάσεων (Pratietal., 2017).

Μια σειρά συγχρονικών μελετών έχουν αναδείξει σχέση μεταξύ της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο και διαφόρων πτυχών της ψυχοκοινωνικής ευημερίας των εφήβων. Στις μελέτες των Prettyetal. (1994) και Prettyetal. (1996) η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο σχετίστηκε αρνητικά με την μοναξιά ενώ σχετίστηκε θετικά με μεγαλύτερα επίπεδα ευτυχίας και χαμηλότερα επίπεδα ανησυχίας καθώς και με την ικανότητα διαχείρισης των δυσκολιών στη δεύτερη μελέτη. Τα ευρήματα των Guazzinietal. (2022), εξετάζοντας την σχέση μεταξύ της μοναξιάς των εφήβων και της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο, πριν και μετά την πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα για τον COVID19, επιβεβαιώνουν τη παραπάνω σχέση.

Στη μελέτη των Pratietal. (2017) σε δείγμα Ιταλών μαθητών γυμνασίου η αίσθηση της κοινότητας σχετίστηκε σημαντικά με όλες τις διαστάσεις της θετικής ψυχικής υγείας των εφήβων, όπως της συναισθηματικής, της ψυχολογικής και της κοινωνικής ευημερίας αυτών, και αποτέλεσε ένα σημαντικό προγνωστικό παράγοντα. Αντίστοιχα, η μελέτη των Vienoetal. (2013) σε ένα πολύ μεγάλο δείγμα 22.552 μαθητών της πρώτης τάξης του λυκείου εξέτασε την αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο ως προστατευτικό παράγοντα για τα ψυχοσωματικά συμπτώματα. Αναλυτικότερα, τα χαμηλά επίπεδα της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο των μαθητών σχετίζονταν θετικά με την αναφορά ψυχοσωματικών συμπτωμάτων, αναδεικνύοντας την σημαντικότητα της ένταξης στο σχολικό πλαίσιο ως προς την υγεία των εφήβων. Προς επίρρωση των παραπάνω αποτελεσμάτων, η διαχρονική μελέτη των Prati&Cicognani (2021) σε μαθητές λυκείου επιβεβαίωσε πως η αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο αποτελεί σημαντικό προγνωστικό παράγοντα της θετικής ψυχικής υγείας, εξετάζοντας τη παραπάνω σχέση κατά την έναρξη και κατά τη λήξη του σχολικού έτους στο ίδιο δείγμα μαθητών.

Επιπρόσθετα, στην ίδια μελέτη Pratieta. (2017), οι μαθητές που δήλωσαν μεγαλύτερα επίπεδα αίσθησης της κοινότητας είχαν υψηλότερες κοινωνικές δεξιότητες και ήταν λιγότερο πιθανό να γίνουν θύματα σχολικής βίας ή εκφοβισμού, και τούτο αποτυπώθηκε στα υψηλά επίπεδα ψυχικής ευημερίας. Το παραπάνω εύρημα οδηγεί στο συμπέρασμα πως η σχέση μεταξύ της αίσθησης της κοινότητας στο σχολείο και της θυματοποίησης γίνεται αντιληπτή μέσα από την οπτική ενός μηχανισμού σύμφωνα με τον οποίο η αίσθηση της κοινότητας επηρεάζει έμμεσα τη θυματοποίηση διαμέσου των κοινωνικών δεξιοτήτων και της έκθεσης στην επιθετικότητα. Αντίστοιχα ήταν τα ευρήματα της μελέτης των Wangetal. (2014), οι οποίοι εξετάζοντας την αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο ως έκφανση του σχολικού κλίματος, βρήκαν πως τα χαμηλά επίπεδα αίσθησης της κοινότητας των μαθητών σχετίζονταν με περισσότερες αναφορές εκφοβισμού από συνομήλικους καθώς και με χαμηλότερο μέσο όρο βαθμολογικής επίδοσης.

Αντίθετα, στη μελέτη των Battistichetal. (1995) η αίσθηση της κοινότητας στο σχολείο είχε μικρή και μη στατιστικά σημαντική σχέση με τα αποτελέσματα των μαθητών, ηλικίας από 10 έως 12 ετών, σε δοκιμασίες ανάγνωσης, κατανόησης, γραπτής απόδοσης και μαθητικών συλλογισμών. Ωστόσο, στην ίδια μελέτη η αίσθηση της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο σχετίστηκε σημαντικά με μια σειρά παραμέτρων που αναφέρονται στις στάσεις και τα κίνητρα ως προς τα σχολικά επιτεύγματα. Αναλυτικότερα, τα υψηλότερα επίπεδα αίσθησης της κοινότητας σχετίζονται θετικά με την συχνότητα και την απόλαυση του διαβάσματος, την ικανοποίηση από το κλίμα της τάξης, την συμπάθεια προς το σχολείο, την τάση να αισθάνεται κανείς πιο ικανοποιημένος όταν η σχολική εργασία είναι απαιτητική και οδηγεί σε καλύτερη κατανόηση, την τάση να αισθάνεται κανείς πιο ικανοποιημένος όταν η σχολική εργασία του επιτρέπει να επιδείξει καλύτερες επιδόσεις από τους άλλους μαθητές, την προτίμηση για απαιτητικά καθήκοντα, τα ενδογενή ακαδημαϊκά κίνητρα, την εμπιστοσύνη και το σεβασμό προς τους καθηγητές και την απόλαυση του να βοηθάς τους άλλους να μαθαίνουν. Ένα ακόμη εύρημα ήταν η στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της αίσθησης της κοινότητας και κοινωνικών και προσωπικών στάσεων, κινήτρων και συμπεριφορών, εξετάζοντας παραμέτρους όπως το ενδιαφέρον για τους ομότιμους, η αίσθηση της αυτονομίας, η αίσθηση αποτελεσματικότητας (Battistichetal., 1995).

Στη μελέτη των Vienoetal. (2007) σε μαθητές ηλικίας 11, 13 και 15 ετών επιβεβαιώθηκε η σχέση μεταξύ της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο και της αυτό-αποτελεσματικότητας καθώς και της ψυχοκοινωνικής ευημερίας των μαθητών, ως αποτέλεσμα της ικανοποίησης από τη ζωή και ψυχοσωματικών συμπτωμάτων, όπως πονοκέφαλο, αισθήματα νευρικότητας, δυσκολίες στον ύπνο, αίσθημα ζάλη. Στο δομικό μοντέλο της μελέτης η αίσθηση της κοινότητας προέβλεπε την ψυχοκοινωνική υγεία των μαθητών μέσω της αυτό-αποτελεσματικότητας.

Τέλος, στη μελέτη των Battistich&Hom (1997), τα υψηλότερα επίπεδα της αίσθησης της κοινότητας στο σχολείο συνδέθηκαν σημαντικά με μειωμένη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, όπως αλκοόλ και ναρκωτικές ουσίες, καθώς και λιγότερες παραβατικές συμπεριφορές, όπως κλοπές, απειλές, χειροδικίες, συμμετοχή σε καυγάδες, καταστροφή ξένης περιουσίας κ.ά., καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως το κοινωνικό πλαίσιο του σχολείου σχετίζεται με ένα ευρύ φάσμα στάσεων, κινήτρων και συμπεριφορών των μαθητών αποτελώντας καθοριστικό παράγοντα της ανάπτυξης των εφήβων.

3.2. Η μέτρηση της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο

Η μέτρηση της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο, παρά τις εννοιολογικές και μεθοδολογικές προσπάθειες, αξιολογούνταν κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο και συνήθως ως μια μονοδιάστατη έννοια βασισμένη σε εμπειρικά ευρήματα (Pratieta., 2017). Με αφετηρία την ανάγκη ύπαρξης ενός έγκυρου και αξιόπιστου εργαλείου, οι Pratieta. (2017) βασιζόμενοι στο θεωρητικό πλαίσιο των McMillan&Chavis (1986) και προσαρμόζοντας το εργαλείο μέτρησης της αίσθησης της κοινότητας στον εφηβικό

πληθυσμό των Chiessoetal. (2010), ανέπτυξαν την κλίμακα μέτρησης της αίσθησης της κοινότητας στο σχολικό πλαίσιο. Η κλίμακα εξετάζει τρεις διαστάσεις της αίσθησης της κοινότητας, (1) την ιδιότητα του μέλους, δηλαδή, το αίσθημα του ανήκειν και ταύτισης με το σχολείο και την αντίληψη της συναισθηματικής ασφάλειας, (2) την συναισθηματική σύνδεση, δηλαδή, τις σχέσεις και τους συναισθηματικούς δεσμούς με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας, και (3) τις ευκαιρίες, δηλαδή, την αντίληψη ότι έχουν ευκαιρίες για την ικανοποίηση των αναγκών τους και έχουν επιρροή μέσω της ιδιότητας του μέλους της κοινότητας. Σύμφωνα με τους δημιουργούς, η κλίμακα εξετάζει την αίσθηση της κοινότητας είτε μονοδιάστατα είτε πολυδιάστατα, με τα αποτελέσματα αυτής να αξιολογούνται είτε εν συνόλω είτε για κάθε επιμέρους διάσταση ενώ παρουσιάζει καλές ψυχομετρικές ιδιότητες. Αποτελεί, επομένως, ένα χρήσιμο εργαλείο για έρευνα και σχεδιασμό παρεμβάσεων προς όφελος των μαθητών.

4. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η αίσθηση της σχολικής κοινότητας είναι θεμελιώδης για την ανάπτυξη της συναισθηματικής και ψυχοκοινωνικής ευημερίας των μαθητών. Μέσα σε ένα υποστηρικτικό σχολικό περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς, όπου κυριαρχούν η αλληλοϋποστήριξη και η αίσθηση ασφάλειας, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν ισχυρότερες συναισθηματικές συνδέσεις. Αυτή η αίσθηση προάγει θετική στάση απέναντι στη μάθηση, διευκολύνοντας τη δημιουργία ενός πλαισίου που καλλιεργεί την ένταξη και την ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών στην κοινότητα.

Υπό το πρίσμα των θετικών επιπτώσεων της αίσθησης της κοινότητας, σε πρακτικό επίπεδο προτείνεται η υιοθέτηση και εφαρμογή στρατηγικών από τις σχολικές μονάδες που ενισχύουν όλες τις διαστάσεις της αίσθησης της κοινότητας. Οι στρατηγικές αυτές περιλαμβάνουν τη συμμετοχή, τη συνεργασία και την ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, εξασφαλίζοντας ότι όλοι αισθάνονται αποδεκτοί και ενεργοί μέσα στην κοινότητα. Η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών κρίνεται απαραίτητη για την επίτευξη αυτού του στόχου, δημιουργώντας ένα σχολικό πλαίσιο που προάγει την ισότητα και την ενεργή συμμετοχή όλων.

Σε ερευνητικό επίπεδο, προτείνεται η διερεύνηση της αίσθησης της σχολικής κοινότητας στον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό, καθώς από την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας προκύπτει η απουσία σχετικών μελετών. Η διερεύνηση αυτή θα μπορούσε να προσφέρει σημαντικά δεδομένα για τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Παράλληλα, όμως, απαιτείται η προσαρμογή ενός έγκυρου και αξιόπιστου ερευνητικού εργαλείου στην ελληνική γλώσσα, ώστε να εξασφαλιστεί η ακρίβεια και η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσσες

- Battistich, V., & Hom, A. (1997). The relationship between students' sense of their school as a community and their involvement in problem behaviors. *American journal of public health, 87*(12), 1997-2001.
- Battistich, V., Solomon, D., Kim, D. I., Watson, M., & Schaps, E. (1995). Schools as communities, poverty levels of student populations, and students' attitudes, motives, and performance: A multilevel analysis. *American educational research journal, 32*(3), 627-658.
- Brodsky, A. E. (1996). Resilient single mothers in risky neighborhoods: Negative psychological sense of community. *Journal of community psychology, 24*(4), 347-363.
- Chiessi, M., Cicognani, E., & Sonn, C. (2010). Assessing Sense of Community on adolescents: validating the brief scale of Sense of Community in adolescents (SOC-A). *Journal of community psychology, 38*(3), 276-292.

- Garcia, I., Giuliani, F., & Wiesenfeld, E. (1999). Community and sense of community: The case of an urban barrio in Caracas. *Journal of Community Psychology, 27*(6), 727-74.
- Guazzini, A., Pesce, A., Gino, F., & Duradoni, M. (2022). How the COVID-19 Pandemic changed adolescents' use of technologies, sense of community, and loneliness: A retrospective perception analysis. *Behavioral Sciences, 12*(7), 228.
- Hombrados-Mendieta, I., Gomez-Jacinto, L., & Dominguez-Fuentes, J. M. (2009). The impact of immigrants on the sense of community. *Journal of Community Psychology, 37*(6), 671-683.
- Hughey, J., Speer, P. W., & Peterson, N. A. (1999). Sense of community in community organizations: Structure and evidence of validity. *Journal of community psychology, 27*(1), 97-113
- Hyde, M., & Chavis, D. (2007). Sense of community and community building. *Handbook of community movements and local organizations, 179-192.*
- Mannarini, T., Tartaglia, S., Fedi, A., & Greganti, K. (2006). Image of neighborhood, self-image and sense of community. *Journal of environmental psychology, 26*(3), 202-214
- McMillan, D. W. (1996). Sense of community. *Journal of community psychology, 24*(4), 315-325.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of community psychology, 14*(1), 6-23
- Obst, P., Smith, S. G., & Zinkiewicz, L. (2002). An exploration of sense of community, Part 3: Dimensions and predictors of psychological sense of community in geographical communities. *Journal of community psychology, 30*(1), 119-133.
- Prati, G., & Cicognani, E. (2021). School sense of community as a predictor of well-being among students: A longitudinal study. *Current Psychology, 40*, 939-943.
- Prati, G., Cicognani, E., & Albanesi, C. (2017). Psychometric properties of a multidimensional scale of sense of community in the school. *Frontiers in Psychology, 8*, 1466.
- Prati, G., Cicognani, E., & Albanesi, C. (2018). The impact of sense of community in the school, social skills, and exposure to aggression and victimization on students' well-being. *Social Indicators Research, 140*, 637-651.
- Pretty, G. M., Conroy, C., Dugay, J., Fowler, K., & Williams, D. (1996). Sense of community and its relevance to adolescents of all ages. *Journal of community psychology, 24*(4), 365-379.
- Prezza, M., Amici, M., Roberti, T., & Tedeschi, G. (2001). Sense of community referred to the whole town: Its relations with neighboring, loneliness, life satisfaction, and area of residence. *Journal of community psychology, 29*(1), 29-52.
- Sarason, S. B. (1974). *The psychological sense of community*. San Francisco.
- Sum, S., Mathews, R. M., Pourghasem, M., & Hughes, I. (2009). Internet use as a predictor of sense of community in older people. *CyberPsychology & Behavior, 12*(2), 235-239.
- Talò, C., Mannarini, T., & Rochira, A. (2014). Sense of community and community participation: A meta-analytic review. *Social indicators research, 117*, 1-28.
- Tonteri, L., Kosonen, M., Ellonen, H. K., & Tarkiainen, A. (2011). Antecedents of an experienced sense of virtual community. *Computers in Human Behavior, 27*(6), 2215-2223.
- Townley, G., & Kloos, B. (2009). Development of a measure of sense of community for individuals with serious mental illness residing in community settings. *Journal of community psychology, 37*(3), 362-380.
- Vieno, A., Lenzi, M., Santinello, M., & Scacchi, L. (2013). Sense of community, unfairness, and psychosomatic symptoms: A multilevel analysis of Italian schools. *Journal of Adolescent Health, 53*(1), 142-145.

- Vieno, A., Perkins, D. D., Smith, T. M., & Santinello, M. (2005). Democratic school climate and sense of community in school: A multilevel analysis. *American journal of community psychology*, 36(3-4), 327-341.
- Vieno, A., Santinello, M., Pastore, M., & Perkins, D. D. (2007). Social support, sense of community in school, and self-efficacy as resources during early adolescence: An integrative model. *American journal of community psychology*, 39, 177-190.
- Wang, W., Vaillancourt, T., Brittain, H. L., McDougall, P., Krygsman, A., Smith, D., ... & Hymel, S. (2014). School climate, peer victimization, and academic achievement: results from a multi-informant study. *School psychology quarterly*, 29(3), 360.
- Waters, S. K., Cross, D. S., & Runions, K. (2009). Social and ecological structures supporting adolescent connectedness to school: A theoretical model. *Journal of School Health*, 79(11), 516-524.
- Wiesenfeld, E. (1996). The concept of "we": A community social psychology myth? *Journal of community psychology*, 24(4), 337-346.

Ελληνόγλωσσες

- Ζήση, Α. (2022). *Η κοινότητα ως πεδίο παρέμβασης στην Κλινική Κοινωνιολογία*. Στο Χτούρης, Σ., & Ζήση, Α. 2022. *Κλινική Κοινωνιολογία - Θέματα και πεδία εφαρμογής*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.